

KÂSÂNÎ

(الكاساني)

Alâüddin Ebû Bekr b. Mes'ûd
b. Ahmed el-Kâsânî
(ö. 587/1191)

Hanefî fakihî.

Orta Asya'da Fergana bölgesinde Seyhun nehrinin kuzeyinde yer alan Kâsân'da (Kâşân) doğdu. Hocaları arasında daha sonra kayınpederi olan Alâeddin es-Semerkindî, öğrencileri arasında ise oğlu Mahmud ve *el-Muḥaddimetü'l-Ġaznevîyye* adlı eserin müellifi Ahmed b. Muhammed el-Gaznevî gibi âlimler bulunmaktadır. "Melikü'l-ulemâ" lakabıyla anılan Kâsânî'nin asıl şöhreti, Alâeddin es-Semerkindî'nin *Tuḥfetü'l-fukahâ'* isimli kitabına yazdığı *Bedâ'î'u's-šanâ'i'* adlı şerhinden kaynaklanmaktadır. Bundan çok memnun kalan hocası bir fıkıh âlimi olan kızı Fâtîma'yı ona nikâhlanmış ve mehir olarak da bu eseri kabul etmiştir. Özellikle bu evlilikten sonra Kâsânî, eşi ve kayınpederinin ortak fetva vermeye başladıkları kaydedilir (bk. FÂTİMA bint ALÂED-DİN es-SEMERKANDÎYYE).

Çeşitli ilim yolculuklarına çıkan Kâsânî bir ara Konya'ya giderek Selçuklu Sultanı I. Mesud'un sarayında kalmış ve bu sırada bazı ilmî tartışmalara katılmıştır. Şârânî nisbeli bir âlimle (İA, VI, 700) müctehidlerin ictihadlarında isabetli olup olmadıkları konusunda yapılan bir tartışmada adı geçen zat, Ebû Hanîfe'den her müctehidin kendi ictihadında isabetli olduğu görüşünün nakledildiğini ileri sürmüştü. Kâsânî ise Ebû Hanîfe'den müctehidlerin ictihadlarında isabetli oldukları gibi hata da yapabileceklerinin ve yalnız birisinin isabet edeceğinin nakledilmiş olduğunu söylemiştir. Bu arada Kâsânî rakibinin görüşünün Mu'tezile'ye ait bir görüş olduğunu söylemiş ve kırıbaşıyla ona vurmaya kalkışmıştır. Bunun üzerine sultan Kâsânî'nin Konya'dan uzaklaştırılmasını istemişse de vezirin araya girmesiyle Halep'te bulunan Nûreddin Mahmud Zengî'nin yanına elçi olarak gönderilmiştir (Kureşî, IV, 26; M. Râgıb et-Tabbâh, IV, 305-306). Bu olayın 541-543 (1146-1148) yılları arasında vuku bulmuş olması muhtemeldir. Halep'te ilim adamları ve öğrenciler arasında büyük itibar gören Kâsânî, Zengî tarafından Halâviyye Medresesi'ne hoca olarak tayin edildi ve hayatının sonuna kadar burada ders verdi. Kâsânî 10 Receb 587'de (3 Ağustos

1191) Halep'te vefat etti ve makâm-ı İbrâhîm'in sağ tarafında bulunan hanımının kabri yanına defnedildi. Bu mezarlar zamanla önemli bir ziyaretgâh haline gelmiştir.

Kâsânî, özellikle *Bedâ'î'u's-šanâ'i'* adlı eserindeki düzen ve sağlam mantık örgüsünden de anlaşılacağı üzere fıkıh ve fıkıh usulünde derin bilgi sahibiydi. Ayrıca devrinde yapılan kelâmî tartışmalardan uzak kalmamış ve bilhassa Mu'tezile ile bid'at ehline karşı mücadele etmiştir.

Eserleri. Kâsânî'nin bilinen en önemli eseri *Bedâ'î'u's-šanâ'i' fi tertibi's-şerâ'i'*dir (I-VII, Kahire 1327-1328; nşr. Ali Muhammed Muavvez – Âdil Ahmed Abdülmevcûd, I-X, Beyrut 1418/1997). Eser, Alâeddin es-Semerkindî'nin Kudûrî'nin *el-Muḥtaşar*'ına dayanan *Tuḥfetü'l-fukahâ'* adlı kitabının şerhi olarak kaleme alınmakla beraber klasik anlamda bir şerh olmayıp yepyeni bir sistemle yazılmıştır. Bu sebeple fıkıh tarihçileri arasında *Bedâ'î'u's-šanâ'i'*'in *Tuḥfetü'l-fukahâ'* ile şerh-metin ilişkisi tartışmalıdır. Bir taraftan Kâsânî'nin hocasının eserine tamamen sadık kaldığı ileri sürülüp onun bizzat hocasının nezâreti altında *Tuḥfe*'yi yeniden kaleme almış olması ihtimaline işaret edilirken (Kavakcı, *XI ve XII. Asırlarda Karahanlılar*, s. 125) diğer taraftan *Tuḥfe* ve Kudûrî'nin *el-Muḥtaşar*'ı ile karşılaştırıldığında gerek içerik gerekse metot bakımından müstakil bir kitap sayıldığı ve *Tuḥfe*'nin şerhi olarak gösterilmesinin doğru olmayacağı belirtilmiştir (Spies, XLI [1969], s. 20). Jochen Gentz, *Bedâ'î'u's-šanâ'i'*e dayanarak İslâm hukukunda kefalet konusunu incelemiştir ("Die Bürgschaft im islamischen Recht nach al-Kâsânî", *Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft*, LXI [1960], s. 86-180).

Brockelmann *Kitâbü't-Te'vîlât* adlı bir eseri Kâsânî'ye izâfe ederse de (GAL, I, 465) onun belirttiği nüsha (Râgıb Paşa Ktp., nr. 32/4) Abdürrezâk b. Ahmed el-Kâsânî'ye ait *Te'vîlâtü'l-Kur'an*'dır (krş. GAL, II, 262; *Suppl.*, II, 280). Ayrıca *es-Sultânü'l-mübîn fi uşûl'd-dîn* adında kelâmı ilgili bir eser daha Kâsânî'ye nisbet edilmiştir (Kureşî, IV, 27; *Keşfü'z-zunûn*, II, 996). Bu eserin *el-Mu'temed fi'l-mu'tekad* adıyla da anıldığı belirtilir (Leknevî, s. 53).

BİBLİYOGRAFYA :

Kâsânî, *Bedâ'î'u's-šanâ'i'*, Beyrut 1402/1982, I, 2-3; Alâeddin es-Semerkindî, *Tuḥfetü'l-fukahâ'* (nşr. M. Zekî Abdülber), Dimaşk 1377/

1958, neşredenin girişi, I, 12-26; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb*, II, 295-296; a.mlf., *Buğyetü't-taleb*, s. 99-100; Kureşî, *el-Cevâhîrül-muḍîyye*, IV, 25-28; Taşköprizâde, *Miftâhu's-şâ'ade*, II, 273-274; *Keşfü'z-zunûn*, I, 230, 371; II, 996; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 53, 158; M. Râgıb et-Tabbâh, *l'âmû'n-nûbelâ' bi-târîhi Halebi's-şehbâ'*, Halep 1343/1925, IV, 273-274, 305-308; Serkis, *Mu'cem*, II, 1540; Brockelmann, *GAL*, I, 465; II, 262; *Suppl.*, I, 640, 643; II, 280; *İzâhu'l-meknûn*, I, 606; Yusuf Ziya Kavakcı, *XI ve XII. Asırlarda Karahanlılar Devrinde Mâvâra' al-Nahr İslâm Hukukçuları*, Ankara 1976, s. 122-125; a.mlf., "el-Kâsânî Ebû Bekr b. Mes'ûd", *İslâm Düşüncesi*, II/6, İstanbul 1968, s. 371-374; Von Otto Spies, "Istanbul Hand-schriften zu dem Rechtswerk Badâ'i' as-sanâ'i' des Kâsânî", *Isl.*, XLI (1969), s. 18-26; G. C. Anawati, "Textes arabes anciens édités en Egypte au cours des années 1969 à 1973", *MIDEO*, XII (1974), s. 129-130; Heffening, "Kâsânî", *IA*, VI, 373-374; a.mlf. – Y. L. de Bellefonds, "al-Kâsânî", *El²* (Ing.), IV, 690; Osman Turan, "Kılıç Arslan II", *IA*, VI, 700.

FERHAT KOCA

KÂSÂNÎ, Ahmed

(أحمد الكاساني)

Ahmed b. Celâiddin el-Kâsânî
(ö. 949/1542)

Nakşibendî şeyhi.

866'da (1461) Fergana bölgesinde yer alan Ahsîkes'in Kâsân kasabasında dünyaya geldi. Bir seyyid ailesine mensup olduğundan "mahdûm-ı a'zam" diye anılır. Gençliğinde medrese tahsili yaparken mânevî bir cezbe ile ruhî sıkıntıya düştüğü kaydedilen Kâsânî, çevresindeki insanlardan derdine çare bulamayınca bir tavsiye üzerine Taşkent'e gidip Nakşibendî şeyhi Hâce Ubeydullah Ahrâr'ın halifelerinden Muhammed Kâdî'ye intisap etti. On iki yıl şeyhinin sohbetlerine katılıp kendisine hizmet ettikten sonra icâzet alarak memleketine döndü. Fakat Kâsânî'daki kargaşadan usandığı için Semerkant'a göç edip şehrin yakınlarındaki Dehbîd köyüne yerleşti. Zaman zaman Buhara, Ahsîkes ve Semerkant'a gidip gelmekle birlikte genellikle Dehbîd'de oturdu. 21 Muharrem 949'da (7 Mayıs 1542) burada vefat etti.

O dönemde bölgeye hâkim olan Şeybânî hanları ile sıkı ilişkiler içine giren Ahmed el-Kâsânî, *Risâle fi beyânî Silsile-i Nakşibendiyye* adlı eserini Şeybânîler'den Canı Beg'in isteği üzerine kaleme aldı. İskender ve İsfendiyâr hanlardan himaye gördü. Kendisine intisap eden Ubeydullah Han onunla daha sık görüşe-